

IV seminarium Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej – podsumowanie

Seminarium *Partycypacja w sytuacjach trudnych i konfliktowych*, zorganizowane w ramach Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej, odbyło się 20 kwietnia w siedzibie Pracowni Badań i Innowacji Społecznych Stocznia w Warszawie.

Seminarium rozpoczęło się od wprowadzenia doc. dra Zbigniewa Czwartosza z Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych UW na temat wykorzystania badań i praktyki z rozwiązywania konfliktów i mediacji w partycypacji obywatelskiej. Zasadność powiązania mediacji z partycypacją wynika, zdaniem doc. dra Czwartosza, z możliwości umieszczenia obu dziedzin interwencji społecznych w szerszej perspektywie alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR, *Alternative Dispute Resolution*). Do alternatywnych form rozwiązywania sporów zaliczane są negocjacje, mediacje, facylitacje i arbitraż, włącznie z mieszanymi formami z mediacjami.

Wydaje się, że partycypacja obywatelska – zwłaszcza w sytuacjach trudnych i konfliktowych – dzieli z innymi alternatywnymi formami rozwiązywania sporów problemy dotyczące reprezentacyjności stron, zmiany uczestników w trakcie całego procesu, znacznej złożoności problemów, pojawiania się akcentów politycznych i dążeń do podtrzymania konfliktu zamiast jego rozwiązania przez niektórych uczestników procesu oraz powszechnie występujące trudności wynikające z dość niskiej kultury dialogu w Polsce.

Umieszczenie partycypacji wśród alternatywnych metod rozwiązywania sporów daje również możliwość przyjrzenia się jej pod kątem uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych samego procesu w podobny sposób, jak się to czyni w obszarze rozwiązywania konfliktów.

Mediacje, czy szerzej alternatywne metody rozwiązywania sporów, są formą społecznych interakcji i wymagają rozpoznania różnic stanowisk i interesów, zrozumienia istoty współzależności stron, podziału władzy i kontroli zasobów, włącznie z dostępem do informacji, zdefiniowania problemów, wygenerowania potencjalnych rozwiązań i wybrania wspólnie najbardziej optymalnych. To wszystko wydaje się równie ważne w procesie partycypacji, stąd wykorzystanie doświadczeń z mediacji i facylitacji może być przydatne dla skuteczności partycypacji w sytuacjach trudnych i konfliktowych.

W panelu dyskusyjnym udział wzięli dr Agata Gójska i mgr Robert Olszański z ISNS UW i mediatorzy.pl, prof. Janusz Grzelak z Wydziału Psychologii, UW oraz Wiesław Sikorski z Kancelarii Prezydenta, wcześniej zastępca dyrektora Centralnego Ośrodka Sportu. Podjęto dyskusję na temat doświadczeń i wniosków z prowadzenia partycypacji w sytuacjach trudnych i konfliktowych w polskiej praktyce, przy okazji zastanawiając się nad różnymi sposobami definiowania partycypacji obywatelskiej.

Zdaniem dr Agaty Gójskiej, scenariusze partycypacji w sytuacjach konfliktów społecznych w Polsce na ogół są podobne: władza na pewnym etapie rozwoju wydarzeń nie jest w stanie ignorować konfliktu, istnienia oporu strony społecznej w pewnej sprawie i wchodzi w dialog z obywatelami. Dodatkowym argumentem często jest zainteresowanie konfliktem, wyrażone przez media.

Konflikt wprawdzie najczęściej wynika ze sprzecznych stanowisk i interesów, ale zdarza się również w sytuacjach, kiedy interesy stron są mieszane, obok sprzecznych są również integracyjne. To w sposób istotny poszerza możliwość szukania porozumienia i rozwiązania problemów poza kompromisami (ograniczonymi do podziałów dystrybucyjnych).

Ale warto pamiętać, że konflikt nie musi powodować wyłącznie negatywnych konsekwencji. Konflikt to również możliwość zmian, transformacji, dostrzegania nowych problemów, zawiązania się nowych koalicji, powstania nowych więzi społecznych. Konflikt może być motorem pozytywnej zmiany. Groźna natomiast jest eskalacja konfliktu, bo prowadzi do negatywnych konsekwencji i przekreśla często możliwość współdziałania.

Inną typową cechą partycypacji w Polsce jest włączanie obywateli, mieszkańców do konsultowania gotowych rozwiązań zamiast włączanie ich na etapie poszukiwania i generowania rozwiązań, czy wprowadzania w procedury planowania partycypacyjnego.

Robert Olszański podkreślił, że procedury mediacji, facylitacji i moderacji wspierają partycypację. Tam, gdzie jest prowadzone partycypacyjne rozwiązywanie problemów, dochodzi do przesunięcia kontroli w kierunku sektora społecznego. Partycypacyjne planowanie i rozwiązywanie problemów, nie jest mimo istotnych, pozytywnych zmian od lat 90. powszechną praktyką życia społecznego. Do wyjątków należą takie miejsca jak Centrum Komunikacji Społecznej przy Urzędzie Miasta Warszawy, gdzie partycypacyjne rozwiązania znajdują swoje miejsce zarówno w jednorazowych przedsięwzięciach, jak i w rozwiązaniach systemowych.

Profesor Janusz Grzelak zaproponował rozróżnienie partycypacji prowadzącej do podjęcia decyzji od partycypacji postdecyzyjnej, związanej z podejmowaniem konkretnych działań na rzecz wspólnoty. To, czy chcemy podejmować wysiłki na rzecz wspólnoty, zależy m.in. od tego, na ile nasz wkład jest identyfikowalny, i od tego, na ile interes własny nie jest sprzeczny z interesem wspólnoty. Różne procesy i czynniki psychologiczne są uwikłane w te dwie fazy. Wsparcie zewnętrzne dla procesu partycypacji przede wszystkim dotyczy ustalenia i wprowadzenia jasnych zasad i procedur, a potem zadbania o ich przestrzeganie. To buduje wzajemne zaufanie stron. Niesłusznym wydaje się pogląd, że wszyscy chcą kontrolować bieg wydarzeń i mieć wpływ na decyzje. Badania psychologiczne nie potwierdzają tego poglądu, co jednocześnie może częściowo tłumaczyć powody, dla których Polacy nie angażują się w partycypację w większym stopniu.

Dzięki wypowiedziom Wiesława Sikorskiego, przypominającym przebieg konfliktu związanego z przeniesieniem kupców i targowiska przy Stadionie Narodowym do Białołęki, można było zanalizować na konkretnym przykładzie połączenie negocjacji, facylitacji, mediacji z arbitrażem. Konflikt na stadionie był bardzo złożony, dotyczył wielu interesariuszy, a jego upolitycznienie i zasysanie na pewnym etapie wielu innych konfliktów warszawskich stanowiło dodatkowe utrudnienie. O sukcesie przesądziło podejście partycypacyjne, włączające kupców i innych interesariuszy w poszukiwanie i w tworzenie rozwiązania polegającego na budowie hal targowych na Białołęce. Pragmatyka działania, ograniczenia czasowe, tworzenie konkretnej oferty po zidentyfikowaniu problemu i oczekiwań stron, transparentność procesu, zbudowanie wzajemnego

zaufania w oparciu o ustalenie zasad i procedur dały podstawy do znalezienia rozwiązania konfliktu.

W dyskusji na forum podjęto m.in. kwestie pomijania mniej widocznych a ważnych dla rozwiązania konfliktu spraw oraz braku dostatecznych uregulowań prawnych ułatwiających samorządom wprowadzanie konsultacji społecznych i włączanie mediatorów i facylitatorów do rozwiązywania lokalnych konfliktów. Ważną kwestią było przypomnienie rozróżnienia partycypacji związanej z prostym uczestnictwem od partycypacji stopniowo przechodzącej od wyrażenia opinii i potrzeb, poprzez wyrażanie preferencji, do udziału w podejmowaniu decyzji. Współodpowiedzialność obywateli wynika ze stopnia współdecydowania, czyli m.in. zależy od ich udziału w społecznej dyskusji na temat istotnych dla wszystkich spraw. Ten rodzaj zaangażowania społecznego jest podstawą partycypacji obywatelskiej, zmieniającej relację między władzą a obywatelami.

Po przerwie Aleksandra Zajęc z Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej zaprezentowała dwa przykłady zagraniczne związane z partycypacyjnym rozwiązywaniem konfliktów wokół kwestii środowiskowych w Danii i Słowenii. Pierwszy z nich dotyczył wdrożenia zrównoważonego systemu zagospodarowania terenu przy uwzględnieniu potrzeb lokalnej społeczności, wcześniej pominiętych. Drugi – wyboru miejsca na składowisko odpadów radioaktywnych.

W dalszej części seminarium uczestnicy zostali podzieleni na dwie grupy warsztatowe. Sesję, na której rozmawiano na temat uwarunkowań współdziałania z perspektywy procesu przy wprowadzeniu trzeciej strony w sytuacji konfliktu, prowadziła dr Agata Gójska. Sesję drugą, poświęconą udziałowi i roli trzeciej strony w procesie partycypacji w sytuacji konfliktu z perspektywy kompetencji, prowadził dr Mirosław Warowicki.

W podsumowaniu spotkania zwrócono uwagę na korzyści wynikające z kontaktu i wymiany doświadczeń między środowiskiem mediatorów i osób, które zaangażowane są w promowanie partycypacji obywatelskiej. Budowanie środowiska korpusu partycypacji obywatelskiej będzie z pewnością wzmocnione, jeśli kontakt i dalsza wymiana doświadczeń ze środowiskiem mediatorów pozwoli włączyć ten obszar doświadczeń i kompetencji w zakres wiedzy i umiejętności „partycypatorów”.

Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej prowadzone jest przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” przy wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego.

